

Nekrolog

† **Anton Verovšek.** Dne 22. dec. ob treh popoldne so v skromno opremljeni pritlični sobici Lazarinjeve hiše v Gosposki ulici dvignili krsto z ovelim truplom režiserja Antona Verovška in jo naložili na razkošen mrtvaški voz, da ga popelje k večnemu počitku na pokopališče pri Sv. Križu. Cesar v vojnem letu 1866 v Ljubljani rojeni in v vojnem letu 1914 v Ljubljani preminuli glediški umetnik ves čas svojega s kopami trnja in perišči cvetja posutega romanja po dolini šentflorjanski ni bil deležen, zunanjega bogastva, to mu je bilo podeljeno vsaj za kratki čas njegovega poslednjega pota po dolini, ki jo je bil ljubil z vso žarkostjo svojega skozi in skozi umetniškega srca. Pred hišo mu je zbor nekdanjih članov slovenskega opernega osobja in pevcev „Glasbene matice“ v slovo zapel žalostinko, da se je tužnost razplazila po vsem brezsolnem okolišu. Na tisoče jih je, ki so poznali, čislali, da, celo oboževali Antona Verovška, — na razstank jih je prišla jedva dobra stotina. „Našega Verovška“, kakor smo s samozadovoljnim ponosom rekali, so prišli razen njegovih nekdanjih glediških tovarišev pospremit maloštevilni zastopniki Zveze dramatičnih društev, Dramatičnega društva v Ljubljani, deželnega zbora kranjskega, občinskega sveta ljubljanskega, Ljubljanske čitalnice, Glasbene matice, pevskega društva Ljubljanski zvon, poleg tega predstavitelji slovenske književnosti in ljubljanskega dnevnega časopisja ter marsikateri prijatelj slovenskega gledišča. Ni ga bilo med pogrebci, ki bi se v dno duše ne zavedal, da se je z Verovškovo smrtjo zrušil steber, ki je stavbo slovenske drame podpiral, kakor po slovenskem pregovoru hišo podpira sposobna gospodinja. Ob kapelici na Martinovi cesti se je še enkrat proti nebu dvignilo zvočje poslovilne žalostinke, potem je z lavorjevimi venci odičeni voz oddrdral v tiho samoto, kjer počiva toliko naših najsmelejših nad. ... Kdo bi si bil mislil, da tako rano zapade boleznin in smrti orjaški hrust, kakor je bil Verovškov Tone! Zastaven, kakor najbolj korenjaški gorenjski fant lepe rasti in prikupnega obličja, močan, da mu ni bil kmalu kdo kos, in krepak, da ga je bilo veselje gledati, ko je v zdravju cvetoč junakoval, se je vsakomur zdel neporušen človek, ki mu je namenjena vsaj tako visoka starost, kakor jo je bil učakal njegov ne manj zastavni oče Jurij, vrtnar v nekdanji „parmergarski gasi“, sedanji Dalmatinovi ulici, za bolnišnico ob Dunajski cesti. Pa ga je pobralo, ko je štel jedva 48 let. Jetika mu je bila ugrabila soprogo, ko sta mu bila sinova še negodna otroka, jetika mu je na smrtno posteljo položila v resnobnega gimnazijskega petošolca in nadarjenega mladega pisatelja uspelega drugorojenca Joška, končno je vzela še njega, ki se mu izza smrti srčno ljubljene soproge nikdar več ni zasmejalo solnce življenske sreče. Šumno vesel na zunaj, v družbi vedno židane volje, zabaven in iz duše dovtipen, da mu je vse zavidalo vedrosrčno narav, je Anton Verovšek na samši in prikrito ječal pod bremenom, ki mu jih je od leta do leta izdatnejše naprtavala nemila usoda. Malokomur in le v hudih stiskah je razodel svoje gorje, svojo rastočo bedo in svoje skrbi: javnost ga je poznala samo z njegove vesele in lahkodušne strani. Pa se je zgodilo nemalokrat, da je mesto h kosilu šel v tivolski gozd med ptičke, ki jih je tako zelo ljubil, ali cvetlice, ki jim je vsem poznal ime in svojstvo, — samo da je bilo za rodbino dovolj v skledi, — zvečer pa je težč legel k počitku. Če si je po marsikaterem dnevu istinitega stradanja, še bolj pa od skrbi za neza-

varovano bodočnost tu in tam privoščil nekaj hipov pozabljenja in uživanja: kdo bi mu mogel šteti v zlo? Tem manj, ker je bilo tudi v Verovšku nekaj tistega umetniškega bohemstva, čigar klice baje iz sebe poraja kulisno vzdušje. Računal je bil, da se bodo razmere slovenskega gledišča v Ljubljani naposled konsolidirale in da mu, ko dosluži, režiserska pokojnina ne odide. Pa se je naključilo drugače: Skoro nato, ko je praznoval petindvajsetletnico svojega igrilstva na slovenskih pozornicah ljubljanskih — izprva je nastopal v „Rokodelskem domu“, nato v gledišču na Kongresnem trgu, kjer je Dramatično društvo prirejalo glediške predstave do 17. februarja 1887, ko je glediško poslopje uničil požar, zatem v dvorani stare Čitalnice ljubljanske v Šelenburgovi ulici in od l. 1892 v novozgrajenem deželnem gledišču — se je kazalo jasneje in jasneje, da za slovensko gledišče v Ljubljani ne nastopa toli zaželjena doba vzcvetenja, marveč se mu bliža razpad. Ta prevara je Verovška docela potrla. Razdvojen se je resno pečal z mislijo, da popusti brez-krušno umetnikovanje in se zopet poloti vrtnarstva, ki je bil v njem izučen in ga bil vaje, ker je tudi kot „za stalno“ angažiran glediški umetnik pomagal v vrtnariji svojih staršev in znal za slovesne prilike aranžirati tako okusne rastlinske skupine ter povezovati tolikanj lepe šopke in vence, da je svoj čas vsa „boljša“ Ljubljana bila odjemalec le pri Verovškovih. Da bi bil sledil tem vabilom svojega prvotnega poklica! Toda glediški škrat ga je tudi sedaj premamil s svojimi varljivimi prikazi umetniške slave, da je vztrajal v kulisnem svetu. Vsled neprestano pojavljajočih se življenskih neprilik od dne do dne bolj pobit, je zapadel silni nervoznosti in bolešni občutljivosti. V sezoni 1912/13 izdaleka ni bil več tisti Verovšek, kakoršnega smo bili vajeni prej. Duševna zdelanost je vzrokovala ginevajoči telesni odpornosti. Prehlad za odrom med glediško predstavo je v dotlej tako krepkem truplu zasnoval kališče za klice hitro rušeče bolezni, ki ga je primorala, da se je že kmalu po sklepu sezone ob podporah svojih bratov in drugih odpravil na jug, ob morju iskat si krepila in leka. V naslednji, zasilni in zaenkrat zadnji sezoni slovenskega gledišča ljubljanskega Verovšek več ni mogel nastopati, dasi bi bil rad. Na zimo vrnivši se v Ljubljano je z nervoznim zanimanjem zasledoval pokret gledišča, kateremu je bil sam nemalo pripomogel do višine, ki jo je bilo zavzemalo do nedavna. Še enkrat je šel ozdravljenja iskat ob Adrijo, pa se je vrnil slabejši, nego je bil odpotoval. Noge ga več niso nosile, moral je leči v postelj in je obležal v hudih bolečinah. V nedeljo, dne 20. decembra ob desetih dopoldne so se mu za večno zatisnile zamračene oči, ki so bile svojčas tako hudomušno gledale v pisani svet. — Visoke in močne rasti, prikupne vnanjosti in odločnih, širokih kretenj ob sonorni glasnosti, je bil Verovšek v svoji začetniški dobi kakor ustvarjen za junaške ljubimске vloge patetičnega značaja: Karel Moor, Othello, Mortimer so v mladem Verovšku imeli predstavljalca, ki je bil po vsej priliki usposobljen, te svoje kreacije uveljaviti kot izredno uspele. Igralski ugled vrtnarja-diletanta je rasel, slovenska glediška javnost je spoznala, da se ji v Borštnikovem učencu odkriva talent, ki ga je treba gojiti in če le mogoče za stalno pritegniti kot odlično domačo moč. Čeprav ni baš razpolagalo z bogatimi denarnimi sredstvi, je Dramatično društvo Verovška ponovno poslalo na Dunaj in v Prago „na študije, kjer si je pridobil mehkih in okroglih kretenj in naravne, neprisiljene igré. Raimundovo in Ljudsko gledišče na Dunaju ter praško Národní divadlo, Smichovská arena in Lidové divadlo na Vinogradih s svojimi predstavami so bili za Verovška dramatična univerza“ („Slovenec“, štev. 291, z dne 21. dec. 1914). Tesne razmere slovenskega gledišča so tirjale, da se Verovšek ne specializira, prav kakor se niso smeli specializirati njegovi vrstniki:

treba je bilo igrati vse od kraja. Pa je je igral karsibodi in z nezmanjšano vnemo nastopal tudi v salonskih dramah, čeprav mu vloge niti najmanj niso prijale. Da, znal se je uveljaviti celo v operetah in si s svojo naravno šegavostjo, n. pr. kot Kalchas v Offenbachovi „Lepi Heleni“, priboril bučne aplavze. Iz junaškega ljubimca se je z leti razvil izboren junaški oče in mojstrski vtelevatelj starejših karakternih vlog: diletant Verovšek je dozoreval v odličnega umetnika in veččega režiserja, ki je bil slovenskemu gledišču po Borštnikovem odhodu najtrdnjša domača opora. Leto za letom izven domače sezone izobražujoč se na dunajskih in čeških gledališčih, je Verovšek širil svoje igralsko in režisersko obzorje in od sezone do sezone pridobival na slovesu. Sledeč vzorom slovitih gledaliških umetnikov, kakoršna sta n. pr. Baumeister in dr. Tyrolt na Dunaju, ki se jima je kaj rad vzporejal, je Verovšek stvarjal podobe, ki jih nikdar ne pozabi, kdor jih je videl vtelesene po Verovšku. Od Revčka Andrejčka pa do starca v „Tujem kruhu“ in do Sodnika Zalamejskega jih je komaj pregledna vrsta. Slovanski, angleški, francoski, nemški klasični in neklasični dramatik v vestnem prevodu ali v svobodni predelavi so mu v prozi ali v verzih očrtali like, ki jim je bilo treba vdahnuti sočnega življenja. V srednji dobi svojega igrilstva je bil Verovšek najbolj vesel, kadar mu je bilo vtelesiti dobrodušno nesalonsko grčo in mu je vloga dajala priliko za razkazovanje vedre nravi, ki brije šale in ljubi dovtip. Šalil in smejal se je Verovšek nad vse rad, in ker mu je bilo urojeno, da je znal pripovedovati in se izražati na neodoljivo smešen način, si je bila glediška publika kmalu na jasnem, da je Verovšek pravzaprav rojen komik. Še ziniti mu ni bilo treba na odru, pa se mu je že vse iz srca smejalo. Kadar je bilo čitati na gledaliških lepakih, da nastopi Verovšek v komični ali pa vsaj v veseli vlogi, je staro in mlado drlo v gledališče, češ: danes se bomo zopet enkrat dobro imeli. Nekaj časa se je Verovšek dal odnašati od pravkar označenega toka v javnem mnenju in se zadovoljeval z vlogami, v kakršnih si ga je želelo gledati zabaveželjno občinstvo; ko pa je v njem bolj in bolj izzorevalo resnično igralsko umetništvo, se je v srcu odvrčal od komikovanja, čeprav mu je bilo baš ono pridobilo najsplošnejšo priljubljenost, in se vse bolj oziral po vlogah, ki bi na njegove igralske sposobnosti stavljale globlje v njegovo umetniško osebnost posegajoče zahteve in mu dajale priliko izpričati, da po širni slovenski domovini proslavljeni Verovšek ni samo neodoljiv smešnik in neprekosljiv životvoritelj pristno kranjskih grč in originalov, ampak je glediški umetnik, ki je usposobljen uveljaviti se tudi, kadar velja stvarjati na podlagi razrešitev marsikojih zamotanih problemov v psihi tipične osebnosti, ki jo je v vsej življenjski verjetnosti postaviti na oder. Tako je Anton Verovšek v poslednji dobi svojega igralskega razvojnega napredovanja Anzengruberjevim, L'Arrongeovim, Borštnikovim, Costovim, Finžgarjevim, Jurčič-Govekarjevim, Kadelburgovim, Morrejevim, Ogrinčevim, Raupachovim tipom dostojno privrščal like iz dram Calderona, Cankarja, Gorkega, Hauptmanna, Kristana, Medveda, Schönherrja, Shakespearja, Sudermanna, Tolstega, Turgenjeva i. t. d. Primerjanje z umetništvom igralcev na večjih odrih nas je naučilo, da častnega naslova „glediški umetnik“ svojim domačim igralcem ne prisojamo brez umestnega obotavljanja. Da je nenadomestljivi steber slovenskega gledališča, Anton Verovšek bil umetnik, ki bi se kjerkoli smel pokazati brez bojazni pred neuspehom, o tem si je vsa slovenska javnost edina.

Fr. Kobal.

